

ANKARA SANCAĞI'NDA TİMAR SAHİPLERİ: KASABA NAHİYESİ ÖRNEĞİ

Mehmet DOĞAN

Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Özet:

Osmanlı klâsik dönemine ayırt edici vasfını büyük ölçüde iki temel sistem kazandırmıştır. Bunlardan biri tımar, diğeri ise kul sistemidir. Tımar sistemi sayesinde Osmanlı malî uygulamaları ülkenin en ücra köşesine kadar ulaşmış, kırsal kesimden daha sıhhatli vergi toplanabilmiştir. Aynı zamanda ihtiyaç olan yerlere merkezden yardım göndermek yerine sistem ile vergiler toplanıldığı bölgede, bölgenin ihtiyaçları için kullanılmıştır. Kısaca tımar, Osmanlı Devleti'nin kırsal hayatının temelini teşkil etmiştir. Devlet müessesesi olarak, hem hizmeti hem de kontrolü bu sayede kırsal alana götürmüş bulunmaktadır. Tımar sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda zirai arazilerde ve dolayısıyla zirai üretim üzerinde devlet mülkiyetinin hâkim kılınmasını sağlayan bir vasıta olmaktadır. İşte bunu Ankara Sancağı özelinde Kasaba Nahiyesi örneğinde incelemeyi planlamaktayız. Kasaba Nahiyesi bugünkü Etimesgut bölgesini de kapsamaktadır. Dolayısıyla odak noktamız bu bölge olacaktır.

Biz bu çalışmamızda Tahrirlerden, Tımar Ruznamçe, basılı eserler ve makalelerden yola çıkarak Kasaba'daki Osmanlı Tımar sahiplerini ele alıp değerlendirmeyi düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: *Tımar sistemi, Ankara Sancağı, Kasaba Nahiyesi*

TIMAR HOLDERS IN THE SANJAK OF ANKARA: EXAMPLE OF THE NAHIYE OF KASABA

Abstract

Largely distinguished two basic system has introduced the qualification of the Ottoman classical period. One of them, *timar* (fief) and the other *kul* (slave) system. Thanks to the tımar system, Ottoman financial practices reached the far corners of the country, the tax has been collected from rural areas more healthy. At the same time from the center to help where we need it, instead of sending the taxes in the area where

the system took place, was used for the needs of the region. Briefly, the timar of the Ottoman Empire constituted the basis of rural life. As a state institution, in this way both the service and control are taken to rural areas. Timar system in the Ottoman Empire, the dominant state ownership of agricultural land and hence agricultural production on a vehicle that allows it to be. Here, we plan to examine this in the case of Ankara Sanjak, specially for the Nahiye of Kasaba. It also includes today's Etimesgut region. So our focus will be on this region.

From Tahrir registers in this study, timar ruznamçe registers, printed books and articles, based on the evaluation we conclude that the Ottoman and timar holders in the Nahiye of Kasaba.

Key Words: *Timar system, the Sanjak of Ankara, The Nahiye of Kasaba*

Timar Sistemi Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Osmanlı Devleti, XIII. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden, çok uzun süreli yaşamış bir siyasi oluşumdur. XVI. yüzyılın sonlarında artık üç kıtaya yayılmış bir imparatorluk haline gelmiştir. Bu büyük ve uzun ömürlü devletin tarihi, hem dünyanın başka bölgelerinde yaşanan değişikliklerin, hem de kendi toplumunun, ekonomisinin ve kurumlarının içindeki değişim ve dönüşümün arka planını oluşturduğu bir alanda sahnelenmiştir. Bu sebeptendir ki, uzun ömürlü Osmanlı dönemi, birçok tarihçi tarafından ifade edilen şekliyle *klâsik*, *klâsik dönem sonrası* ve *modernleşme*¹ diye adlandırılan üç evre halinde incelenir. Bunlardan ilki ve en önemlisi olan *Klâsik Dönem*, Devletin toplumsal, ekonomik ve siyasi temel kurumlarının oluştuğu, bu kurumları işleterek onlara dayalı politikaların uygulandığı bir zaman dilimidir.²

¹ Osmanlı Tarihinin dönemlendirilmesi konusunda daha detaylı bilgi için bkz. , Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600), (çev. Ruşen Sezer), Yky, İst., 2003, s.9-10, , Jane, Hathaway, "Problems of Periodization in Ottoman History: The Fifteenth Through the Eighteenth Centuries", The Turkish Studies Assoc. Bulletin, 20, 2, Fall 1996, 25-31, Linda T. Darling, "Another Look at Periodization in Ottoman History", The Turkish Studies Assoc. Bulletin, 26, 2, Fall 2002, 19-28.

²Özer Ergenç, "Osmanlı Klâsik Düzeni ve Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar", Osmanlı, (Ed. Güler Eren). c. 4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999. s. 32.

Osmanlı klâsik dönemine ayırt edici vasfını büyük ölçüde iki temel sistem kazandırmıştır. Bunlardan biri *timar*, diğeri ise *kul* sistemidir. Bunlar sayesinde devlet yönetimi, büyük ölçüde merkezîyetçi bir niteliğe kavuşmuş, bu uygulamada devletin başı olarak sultanın otoritesi, ülkenin her köşesinde ve bütün herkes üzerinde etkili olmuştur. Osmanlı timar sistemi, o dönemin şartlarında çok önemli ve etkili uygulamadır³. Osmanlı devleti kurulup gelişirken devletin temel bazı fonksiyonları (vergi sistemi, toprak siyaseti ve taşra yönetimi gibi) bu sisteme dayanmaktadır.⁴ Devlet, kendine ait vergi gelirlerini, merkezi hazineye aktarmak yerine, kaynağında birtakım yükümlülükler ve hizmetler karşılığı olarak, kendine bağlı birtakım görevlilere bırakıyor ve böylece birçok hizmet bir arada ve birbirine bağlı olarak yaptırılıyordu. Kul sistemi (Kapıkulu), timar sistemi içindeki hizmetlileri doğrudan sultana bağlayan ikinci bir sistemdi.⁵ Konumuz açısından timar sistemi hakkında biraz bilgi vermek faydalı olacaktır.

Barkan timarı⁶,

“Osmanlı İmparatorluğu’nda geçimlerini veya hizmetlerine ait masraflarını karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salâhiyeti ile birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada bilhassa defter yazılarındaki senelik geliri 20 000 akçeye kadar olan askeri dirliklere verilen isimdir.” diye tanımlar.

İnalçık⁷, timarın sadece toprağa bağlı olmadığını başka vergi kaynaklarının da timar olarak verildiğini belirtmekte hatta timarın bir tahsis ve havale olduğunu kaydetmektedir. Ona göre timar;

³ Bu merkezîyetçiliğin sınırları hakkında bir tartışma için bkz. Oktay Özel, “The Limits of Almighty: Mehmed II’s ‘Land Reform’ Revisited” *Journal of the Economic and Social History of Orient*, 42/2, 1999:226-246.

⁴ Halil. İnalçık, “Osmanlı Timar Rejimi ve Sıpaî Ordusu”, *Türk Kültürü*, III-34,1965, s.758.

⁵ Ergenç, s.32.

⁶ Ömer Lütî Barkan, *Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler I*, İstanbul, Gözlem Yay., 1980, s.805.

⁷ Halil İnalçık, “İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekillerle Mukayesesi”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Toplum ve Ekonomi*, (Yay. Haz. M.S. Eren), İstanbul, Eren Yay., 1996, s.27.

“Muayyen bir arazinin tevcihi veya araziye ait bazı hakların verilmesinden ziyade bazı vergilerin havalesinden ibarettir, başka deyimle havale sisteminin bir hususi tatbik şeklidir.”

Bu tariflerden anlaşılacağı üzere timar, devletin bir kısım toprak veya diğer vergi gelirlerini sivil veya askeri hizmetler karşılığı olarak şahıslara tahsis etmesidir. Bazen de geçimlerini temin için yani emeklilikte yaşamını idame ettirmek için de timar verildiği de olurdu. Timar terimi teknik anlamda 20 000 akçeden az gelirler için de kullanılmış bu meblağın üstündeki gelirler ise has zeamet olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte, bazen has ve zeamet için de timar tabiri kullanıldığı olurdu.

Timar sistemi sayesinde Osmanlı malî uygulamaları en ücra köşesine kadar ulaşmış, kırsal kesimden daha sıhhatli vergi toplanabilmiştir. Aynı zamanda ihtiyaç olan yerlere merkezden yardım göndermek yerine sistem ile vergiler toplanıldığı bölgede, bölgenin ihtiyaçları için kullanılmıştır. Kısaca timar, Osmanlı Devleti'nin kırsal hayatının temelini teşkil etmiştir.⁸ Devlet müessese olarak, hem hizmeti hem de kontrolü bu sayede kırsal alana götürmüş oluyordu. Timar sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda zirai arazilerde ve dolayısıyla zirai üretim üzerinde devlet mülkiyetinin hâkim kılınmasını sağlayan bir vasıta olmaktadır.

Sonuç olarak, şu söylenebilir: Osmanlı Toprak rejimi ve vergi düzeni, Osmanlı öncesine giden, Bizans İmparatorluğu'nun geç dönemlerinde ve onların ardından Balkanlarda ve Batı Anadolu'da kurulan Beylikler'de yürürlükte olan bir sistemdi. Çok benzer bir sistem, ama bu sefer topraktan gelen gelirlerin bir bölümünün özel kişilere ait olduğu sistem, XIII. yüzyılda Orta Anadolu'daki Selçuklu devletinde yürürlükteydi. Osmanlılar bu sistemi (malikâne-divanî) daha önce Selçuklu toprakları olan sınırlar içindeki vilayetlerde korumuşlardır⁹. Dolayısıyla, Osmanlı

⁸ Nicoara Beldiceanu, *XIV Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar*, Ankara, Teori yay., 1985, s.3-4)

⁹ Malikâne divanî sistemi, genellikle yerli toprak sahipleriyle, fetih yapan devletin adamlarını aynı zamanda ve aynı toprak üstünde yaşatma ihtiyacının bir çaresi olarak uygulanmış olması muhtemeldir. Toprağın iki baştan tasarrufu sistemi olan bu uygulamanın Osmanlılardan önce, Anadolu ve Suriye'nin değişik bölgelerinde ve Selçuklularda da mevcut olduğu Barkan (1980:164-165) tarafından ifade edilir. Bu konuyla ilgili ayrıca bkz. Beldiceanu 1985: 27-28

Toprak rejimi ve vergi düzeninin ana ilkeleri Osmanlı öncesi rejimlerden miras alınmıştı ve onların fonksiyonu padişahın ordusuna silah ve hazinesine nakit sağlamaktı.¹⁰

Timar sisteminin devlet yaşamının sürekliliği açısından mühim olan üç temel fonksiyonu icra ettiğini söyleyebiliriz.

Timar sisteminin üç temel fonksiyondan ilki, sistemin askeri yönüdür. Bu sayede devlet aynı olması sebebiyle toplayamayacağı vergileri sipahilere tahsis ederek onların geçimini sağlıyor ve böylelikle hiçbir masraf yapmadan sayıları merkezi ordudan daha fazla miktarda olan büyük bir orduya sahip olmaktadır.¹¹

Timarlı sipahiler, sancaklarda timar ve zemet adı verilen dirlikleri tasarruf eden ve sefer zamanında sancakbeylerinin bayrağı altında savaşa giden süvari kuvvetleri idi. Osmanlı; devlet gelirlerinin tamamını merkez hazinesine alıp, sonra bunu maaşlı askerlere dağıtmak yerine, daha pratik bir yol olan timar sistemini geliştirmişti. Osmanlılar bu sistemi Anadolu Selçukluları'ndan almışlardı. Timar sistemi *İkta* sisteminin geliştirilmiş şekli idi.¹²

Bu sisteme göre, tahrir sonucunda tespit edilen devlete ait vergi gelirlerinin bir kısmı, *padişah hasları* adı altında merkeze alınır, geri kalanı ise *dirlik* denilen çeşitli büyüklükteki birimlere ayrılırdı. Dirlikler genelde üç kısımdı: yıllık geliri 20 bin akçeye kadar olanına *timar*, 20 bin akçeden 100 bin akçeye kadar olanına *zemet*, 100 bin akçe ve daha fazla olanına *has* denirdi.¹³ Timarlar gelirine göre tasnif edildiği gibi, mülk olarak verilip

¹⁰ Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300-1650*, Palgrave, New York, 2002, s.126.

¹¹ Kanunî'nin tahta çıkışından sonraki yıllarda yaptırılmış olan tahrirlere ve 933-934 (1527-1528) mâli yılı bütçesi verilerine göre, bu dönemde Timar sisteminin uygulandığı eyaletlerde 37.521 timardan 9.653'ü kale muhafızı timarı, geriye kalan 27.868 timar ise eşkinci timarı idi. Harbe beraberinde götürdükleriyle birlikte (cebelüler) 70-80 bin kişilik atlı bir timarlı sipahi ordusu teşkil ettikleri tahmin edilmektedir. Padişahın hassa ordusu demek olan Kapıkulu Ocaklarının sayısı bu dönemde 27 bin civarında tahmin edilmektedir. (Barkan, 1993: 287)

¹² Halil, İnalçık, "Osmanlı Timar Rejimi ve Sipahi Ordusu", *Türk Kültürü*, III-34,1965, s.760.

¹³ Beldiceanu (1985: 47) timar sahiplerini askeri yükümlülüklerine göre beş kategoriye ayırır. İlk kategori için birkaç yüzle 2000 akçe arasında olanlar, ikinci olarak 2000 ile 3000 akçe arasında olanlar, üçüncü 3000 ile 15000 akçe olanlar, dördüncü 15000 ile 150000 akçe arasında olanlar ve nihayet beşinci olarak da 300000 ile 400000 akçenin üstünde gelire sahip olanlar.

verilmediğine göre *mülk timarlar ve mülk olmayan timarlar*; tevcih şekillerine göre, *tezkireli ve tezkiresiz timarlar*; mali yönden *serbest ve serbest olmayan timarlar*; timar sahibinin görevine göre *eşkinici, mustahfız ve hademe* timarları gibi çeşitli tasniflere tabi tutulabilir. Ama genel olarak yıllık gelirleri 20 000 akçe'ye kadar olan dirliklere sipahi timarı denir.

Timar sisteminin ikinci fonksiyonu, askeri işlevinden kaynaklanan ve ona paralel olarak gelişen idari fonksiyonudur. Burada devlet görevlendirdiği ve doğrudan merkeze bağlı olan askerlerle, otoritesini ülkenin en ücra köşesine, yani köylere, mezralara kadar ulaşıyordu. Böylelikle, merkezi otoriteye karşı oluşabilecek yerel güçlerin gelişmesini önüyor ve de vergi kaynağını oluşturan reâyânın güvenliğini tesis ediyordu.

Timar sistemi, imparatorluğun eyalet idaresinin temelidir.¹⁴ Bir yönetim kurumu olarak timar sistemi, eyaletin başındaki beylerbeyinden sipahiye kadar, sultanın taşradaki yürütme gücünü temsil ederdi. Sipahilerin çeşitli yöneticilik görevleri vardı. Taşradaki reâyânın korunmasıyla yükümlü bir tür polis ya da jandarma gücü oluşturdukları gibi, timar olarak tahsis edilmiş olan vergilerin toplanmasında ve miri timar topraklarına ait kanunların uygulanmasında önemli vazifeler üstlenirlerdi.¹⁵

Timar sisteminin üçüncü fonksiyonu, malidir. Bu sayede devlet taşradan toplanacak aynı vergiler için binlerce vergi memuru istihdam etme külfetinden kurtuluyor ve yine devletin memuru konumundaki sipahiler - hiçbir maliyet ödemedi- bu işi yapıyordu.

Timar olarak tevcih edilen şey yalnız devlete ait belirli vergi geliridir, sipahi ancak miktarı ve türü belirtilmiş olan vergileri bir dirlik veya maaş olarak kendisi mahallinde doğrudan doğruya tahsil ederdi. Yani sipahi, devlete ait kanunla belli ve defterde yazılı belirli miktarda bir vergi gelirini toplardı. O, bu sıfatla bir nevi vergi memuru sayılabilir.¹⁶ Timar sahibi, timar gelirlerini doğrudan tahsil edebileceği gibi iltizama da verebilirdi¹⁷

¹⁴İnalçık, 1965, s.763.

¹⁵ Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600), (çev. Ruşen Sezer), İst., Yapı Kredi Yay., 2003, s.121.

¹⁶ İnalçık, 1965, s.760.

¹⁷ Beldiceanu (1985: 64) bizzat gelmeyip kendilerini temsil ettiren çok sayıda timar sahibinin, timarlarını iltizama veren kimseler olduğunu ifade eder. Yine Beldiceanu, sancakbeyi, subaşı gibi büyük timar sahiplerinin bu yolu tercih etmelerinin mümkün olduğunu kanısındadır.

Devlet böylece vergi gelirlerini merkezde bir hazinede toplayıp oradan maaş olarak dağıtacak yerde bu işi yerinde hak sahibine havale etmektedir. Havale usulü Osmanlı maliyesinin esasıdır. Çünkü o devirde gelirlerin merkezde toplanması çeşitli güçlükler sebebiyle imkânsız gibi bir şeydi. Özellikle mahsûlden aynı olarak alınan öşrûn (âşâr) devletin depolarda toplaması, paraya çevirmesi, sonra da askere maaş olarak dağıtması hayli güçtü. Bu yüzden öşrûn toplanması işini, zaten köyde oturan sipahiye havale etmişti. Sipahiler, timar olarak tevcih olunan köyde oturmak zorundaydılar. Köylü, sipahi için yaptığı ambara bu mahsûlü taşıyor veya en yakın pazara satılmak üzere götürürdü. Timar sisteminde devlet, öşrûn toplanması¹⁸ ve hak sahiplerine dağıtılması işini en kolay şekilde halletmiş oluyordu. Timar sisteminin bozulmasından sonra, aynı vergilerin (öşür) toplanması iltizâm usulünün geniş ölçüde uygulanmaya başlanmasına ve böylece köylünün daha fazla ezilmesine yol açmıştır. Bu nedenledir ki, timar sistemi aynı zamanda mali bir zaruret sonucudur.¹⁹

Ankara Sancağı'nda Timar Uygulamaları

Ankara, Osmanlı topraklarına 1354 yılında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından katıldı. Osmanlıların Anadolu ve Rumeli'deki genişleme yıllarında genellikle şehzadelerin yönetiminde kalmış ve uzun yıllar Anadolu Eyaleti'nin Paşa Sancağı olarak merkezlik yapmıştır.²⁰ Ancak 1462 tarihinden sonra eyalet merkezi Kütahya'ya taşınmış, Ankara ise bir sancak merkezi olarak kalmıştır.²¹ Ankara, incelediğimiz dönemde Anadolu eyaleti içinde kendi adıyla anılan bir sancağın ve aynı zamanda bir kadılık bölgesinin merkezi idi.²²

¹⁸ Kural olarak aynen tahsil edilmesi gereken ve kırsal vergi gelirlerinin en az yarısını kapsayan öşür de tabii timara dâhildi. Buna karşılık, köylerinden uzak kalacakları sefer mevsimi boyunca yollarında mümkün olduğu kadar çok para olmasını isteyen timar sahipleri, özellikle tahıl fiyatları düştüğünde defterde kayıtlı miktarda öşürlerini nakit olarak toplamayı tercih ederdi. Sonuçta, timar gelirlerinin yaklaşık yarısı nakit olarak yarısı da ürün olarak (aynî) toplanırdı. (İnalçık 2000: 11)

¹⁹İnalçık,1965, s.760-761.

²⁰ Rifat Özdemir, "Osmanlılar Devri Ankara",TDVİA, III, s.204-205., Özer Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya: Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı, Ankara, Ankara Enstitüsü Vakfı ,1995,s. 61.

²¹Besim Darkot, "Ankara", İA, I, 1978, s.444.

²²Özer Ergenç,"16.yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri", Tarih İçinde Ankara, (ODTÜ Eylül 1981 Seminer Bildirileri), Ankara 1984, s.53.

Ankara'nın, XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı taşra teşkilâtı içerisindeki yerine gelince; bölgenin ilk tahriri olan 1463 yılı tahrir defteri (MAD 9) bize Ankara Sancağı'nın idarî taksimâtı ile ilgili ilk bilgileri vermektedir. Bölgenin adı, defterin baş kısmının eksik olmasından dolayı tespit edilememişse de defter içerisinde yer alan bazı kayıtlardan²³ Ankara Sancağı'nı ifade eden "Livâ-i Ankara" tabirine rastlamaktayız. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere burada kullanılan sancak tabiri, padişahın iktidâr simgesi olarak bir sancak (bayrak) almış, askerî bir vali olan sancakbeyinin emrindeki yönetim birimidir.²⁴

Ankara Sancağı 1463 tarihinde Ayaş, Bacı, Çubuk, Kasaba, Karacadağ, Mürtedova, Bınarıili, Yabanovası, Şorva, Mudrıb ve Uruş olmak üzere toplam 11 idarî birimden meydana gelmekteydi. Bu idarî birimler, defterde "ta'allukât" ve "vilâyet" olarak kaydedilmişlerdir.

Tablo I-Tahirlere Göre Ankara Nahiyeleri

1463 (MAD 9)	1523/30(TD117/MVAD438)	1571 (TD 74/TD 558)
Ayaş	Kz. Ayaş	Nh. Ayaş
T.V. Bacı	Kz. Bacı	Nh. Bacı
T.Bınarıili	Kz. Çubuk	Nh. Çubuk
T. Çubuk		
T.Karacadağ	-	-
F.Kasaba	Nh. Kasaba/Kz. Ankara	Nh. Kasaba
D.Mudrıb	(Ayaş, Yabanâbâd)	(Ayaş, Yabanâbâd)
Mürtedova	Kz. Murtazaâbâd	Nh. Murtazaâbâd
T.Uruş	(Ayaş, Yabanâbâd)	(Ayaş, Yabanâbâd)
T.Şorva (Şorba)	(Yabanâbâd, Çubuk)	(Yabanâbâd, Çubuk)
T.Yabanovası	Kz. Yabanâbâd	Nh. Yabanâbâd

(Kısaltmalar: T:Ta'allukat; T.V: Ta'allukât-ı Vilâyet; F. Fasl; D.Defter; Nh. Nahiye; Kz. Kazâ.) Kaynak.²⁵

²³ Karye-i Alınvirân, Livâ-i Ankara" (BOA-MAD-9,v.115a), "Sûret-i Müsellemân-ı Livâ-i Ankara" (BOA-MAD-9, v. 237b).

²⁴ İnalçık, 2003, s. 108.

²⁵ Emine Erdoğan, Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterleri'nin Analizi (TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma), (yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens., Ankara, 2004, s. 25.

1463 tarihli defterde yer alan idari birimler, 1523/30 ve 1571 tarihli defterlerde farklı bir yapılanma içerisinde görülmektedir. 1463'de Şorva'ya bağlı olan köyler 1523/30 ve 1571 tarihlerinde Yabanabad ve Çubuk'a bağlanmış, Uruş'a bağlı köyler ise Yabanabad ve Ayaş arasında paylaşılmıştır. Mudrıb'a bağlı köyler ise Yabanabad içerisinde yer almıştır. Karacadağ ise son iki tahrirde (1523/30 ve 1571) idarî birim olarak görülmemekle birlikte defterlerde zikredilmekte ve buraya bağlı yerleşim birimleri Ankara Kazası dâhilinde yer almaktaydı. 1523/30 ve 1571 tahrirlerinde Mudrıb, Uruş, Şorva ve Karacadağ bir idari birim olarak görülmemektedir. Bınarıilî'ne bağlı köyler ise 1523/30 ve 1571 tahrirlerinde Çubuk'a katılmıştır. 1523/1530 tarihli ikinci tahrirde (TD 117-TD 438) Ankara Sancağı'nın idarî tanımlamalar açısından XVI. yüzyıl idarî yapılanmasının genel özelliğine sahip olduğunu görmekteyiz. Bu defterde de Ankara Sancağı'nın yine "Livâ-i Ankara" olarak tanımlandığını (BOA-TD-117:s.1.) ve merkezi Ankara olmak üzere Çubuk, Murtazaâbâd, Yabanâbâd, Ayaş ve Bacı kazalarından meydana geldiğini anlıyoruz. Ayrıca bu defterde "nahiye" olarak tanımlanan Kasaba, Ankara kazasına bağlı idi (TD438: s.340).

Ankara Sancağı'nın son tahriri olan 1571 tarihli (TD 74) defterde ise verilerin daha önce yapılan tahrir verilerine oranla artık standart hale geldiğini görmekteyiz. Ankara Sancağı bu tahrirde de "Livâ" üst birimi altında ifade edilmiş olup, Kasaba, Çubuk, Murtazaâbâd, Yabanâbâd, Ayaş ve Bacı nâhiyelerinden oluşmaktaydı. Bu defterde yerleşim yerlerinin idarî birim tanımlamalarında 1523 tarihli defterde görülen "kazâ" tabirine artık rastlanılmamakta, "nahiye" tabiri kullanılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen yerleşim alanlarını günümüzdeki yerlerine göre belirleyecek olursak; **Kasaba**, bugünkü Ankara ve Elmadağı ile Kalecik'e doğru uzanan çevreyi içine alıyordu. Çubuk, Ankara'nın kuzey doğusunda aynı adla anılan kasaba ve civarını; Murtazaâbâd, bugünkü Mürted çevresini, yani Ankara ile Ayaş arasındaki toprakları; Ayaş, hemen hemen bugün aynı adla anılan ve Beypazarı'na kadara uzanan bölgeyi; Yabanâbâd, bugünkü Kızılcahamam ve çevresini; Bacı, Ankara'nın güneyinde bugünkü Haymana ilçesinin doğusunda kalan ve genellikle yörüklerin bulunduğu alanı kapsamaktadır. Bu nâhiyelerden başka Ankara'nın batısında Sivrihisar'a, güneyde Karaman eyâletine tâbi topraklara kadar uzanan geniş alan bu

sancak sınırları içinde kalan yörük yurdu idi. Bu bölgelerde belli başlı Büyük Haymana, Küçük Haymana, Bayburd ve Turgud yörük mıntıkları vardı. Ayrıca, Aydınbeyli, Genceli, Uluyörük, Karakeçili yörükleri de Sivrihisar ile Koçhisar arasında güneybatısından itibaren sıralanmışlardı.²⁶

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere her üç tahrir dönemi karşılaştırıldığında ilk tahrirde tespit edilen idarî birimlerin sonraki iki tahrirde belli bir standarda, daha başka bir ifadeyle istikrara kavuştuğu gözlemlenmektedir. İdari birimler arasındaki coğrafî konum ilk tahrirde (1463) farklılık gösterse de zamanla bu farklılığın azaldığı ve özellikle de son iki tahrirde (1523 ve 1571) coğrafî mekânların birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir. Farklılıklar ise defterlerin seyri takip edildiğinde daha çok idarî birim tanımlamalarında meydana gelmektedir ki esasında bu tanımlamalar da –yine ilk tahrirde farklı olmakla birlikte son iki tahrir ile karşılaştırıldığında- birbirleriyle eşleşmektedirler.²⁷

Ergenç'in²⁸ şer'iyye sicillerine dayalı olarak yapmış olduğu çalışmasında XVI. yüzyıl sonlarında Ankara sancağı, Ankara subaşılığı, Murtazaâbâd subaşılığı, Yabanâbâd subaşılığı, **Kasaba subaşılığı**, Ayaş subaşılığı, Çubuk subaşılığı olmak üzere toplam 6 subaşılık mıntikasına ayrılmıştır. Bu subaşılıklar ile timar nahiyeleri aynı anlamdadır. Ankara sancağı bu tarihte ayrıca 9 kazâ dairesine bölünmüştü. Bunlar; Ayaş, Çubuk, Yabanâbâd, Murtazaâbâd, Çukurcak, Şorba, Yörük ve Bacı kazaları idi. Ancak, yörük bölgeleri içinde bulunan kazaların kadıları, Ankara sancakbeyi subaşılıkları ile değil, oraların dirlik sahipleri bulunan Sadrazam ve Anadolu, Rumeli beylerbeylerinin voyvodaları veya subaşılıkları ile birlikte devlet otoritesini sağlamak zorunda idiler. Çünkü bu kazalar, sancağın haslar bölgesi içinde yer alıyordu.

Evliya Çelebi'ye göre Ankara, sancak merkezidir ve birçok defa arpalık olarak üç tuğlu vezirlere ihsân olunmuştur. Sancağın 14 ze'âmeti, 257 timârî, alaybeğisi, çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır. (Evliya Çelebi 2005:520). Ankara sancağı, XVI ve XVII. yüzyıllarda bir sancakbeyi tarafından müstakil olarak idare edilirken XVIII. yüzyıldan itibaren mutasarrıflık haline getirilmiştir.²⁹

²⁶ Ergenç, 1995, s. 61-62.

²⁷ Erdoğan, s. 27.

²⁸ Ergenç, 1995, s. 61-63.

²⁹ Özdemir, 1991, s. 207.

Dirlikler ve Dirlik Sahipleri

Osmanlı devletinin askerî, iktisadî ve içtimaî bünyesini yansıtan timar sistemi, devletin geçimlerine ve hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım memurlara, muayyen bölgelerde kendi nam ve hesabına tahsil salahiyeti ile birlikte tahsis etmiş olduğu vergi kaynaklarına verilen umumi ad olarak tarif edilmektedir.³⁰ Bu sistem miri arazide ve devlete ait bazı gelir kaynaklarında uygulanmaktaydı. Yapılan genel tahrir sonucunda tespit edilen devlete ait vergi gelirlerinin bir kısmı, *padîşah hasları* adı altında merkeze alınır, geri kalanı ise *dirlik* denilen çeşitli büyüklükteki birimlere ayrılırdı.³¹ Dirlikler üç kısımdı: yıllık geliri 20 bin akçeye kadar olanına *timar*, 20 bin akçede 100 bin akçeye kadar olanına *zeamet*, 100 bin akçe ve daha fazla olanına *has* denirdi. Ayrıca timar sahipleri 3 bin akçeden sonraki her 3 bin akçe için bir *cebelü*, zeamet ve has sahipleri de her 5 bin akçe geliri için bir *cebelü* yetiştirmek zorundaydı. *Cebelü*, yardımcı ya da *yamak* demektir.

XVI. yüzyılın son yirmi yılına kadar düzenli aralıklarla yaptırılmış arazi tahrirleri³², timar sisteminin sıhhatli ve düzgün bir şekilde işleminin şartlarını hazırlıyordu. Fakat çoğunluğu Kanuni'nin son dönemlerinde başlayıp II. Selim (1566-1574) veya III. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında yapılmış olan son tahrirlerden sonra (birkaç istisna hariç) bir daha genel olarak tahrirler yapılamaz oldu. İşte bu son tahrirlerin sonuçlarına göre Anadolu eyaletine bağlı 14 sancakta 298'i zeamet ve 7188'i timar olmak üzere 7486 adet kılıç tabir ettiğimiz timar ve zeamet vardı.³³ 1569 yılına

³⁰ Barkan, 980, s. 805.

³¹ Feridun Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazası, TTK, 1989, s.275, , Halil Sahillioğlu, "Zeamet", İA., c.XIII, İstanbul 1986, s. 478.

³² İmparatorluğun çoğu bölgesinde, son mufassal tahrirler 1570'ler veya 1580'lerde yapılmıştır. Bunların kadük kalmasından sonra örneğin, köylünün gerçekten belirli bir köyden olup olmadığını ispatlamak oldukça zordu ve mahkemeler herhangi bir dava sürecinde genellikle göç eden ya da yerini terk eden köylüler lehine karar veriyorlardı. Paralı askerlerin, köylere dönmelerini emredecek timar sahibinin gözüne çarpmaktan kurtulmaları daha kolay olmuş olmalıdır. Genellikle bölgelerinden uzakta seferlerde olan timar sahiplerinin, uzun süre olmamaları, emirlerini yerine getirecek etkin bir otoriteden yoksun olmaları köylülerin hareketliliğini artıran bir unsur olmuştur. Bu da onların saruca-sekban birliklerine dâhil olmalarını kolaylaştırmıştır. (Faroqi 2004:566-567)

³³ Ayn Ali'nin (43-44) 1609 yılındaki meşhur risalesinde bu rakam 195 zeamet ve 7116 timar toplam 7311'dir. Cebelüleriyle birlikte asker miktarı 17 000'dir. Ömer Lütfi Barkan, "Timar" İA, XII/1, 1993, s. 289.

ait icmal defterine göre de Ankara sancağında 7 adet hassı saymazsak, 14 ü zeamet (1 297 986 akçe) ve 365'i timar olmak üzere toplam 379 adet timar ve zeamet mevcuttu³⁴. Bunların Nahiyelere göre dağılımına bakarsak; **56'sı Kasaba (276 196 akçe)**, 87'si Çubuk (445 723 akçe), 57'si Yabanabad (237 366 akçe), 36'sı Murtazaabad (210 259 akçe), 34'ü Ayaş (144 079 akçe), 27'si Bacı (130 416 akçe) nahiyelerde bulunuyordu; ayrıca 70 (98 261 akçe) adet kale mustahfız timarı vardı. Bunların akçe olarak değeri 1 297 986'sı zeamet ve 1 542 300'i ise timar idi.

Tablo II: Yıllara Göre Timar sahiplerinin Gelir Kategorileri

GELİR KATEGORİLERİ	1463 (MAD 9)	1523-30 (TD 162)	1569 (TD 214)	1633-1645 (Yoklama 1042)
999 Akçeden az	41	36	29	6
1000-2000	57	74	69	23
2000-3000	55	62	55	99
3000-4000	28	24	35	24
4000-5000	16	26	74	15
5000-6000	6	13	26	50
6000-7000	3	10	25	8
7000-8000	5	4	11	3
8000-9000	0	6	17	5
9000-10000	3	6	6	4
10000-20000	8	8	18	17
TOPLAM	222	269	365	254

Sancaktaki timarlar tablosu ışığında, 1569'dan 1633-1645'e kadar incelersek 2000-3000 arasındaki timar geliri ilk sırayı almaktadır. Bu sayı 1569'da 55 iken, 1633-1645'da bu sayı yaklaşık bir misli artarak 99 ulaşmıştır. Aynı şekilde 1569'da 26 olan 4000-5000 arasındaki kategori 1633-1645'da 50'ye ulaşarak ikinci sırayı almış, bu kategoride yer alan timar sayısı bir kat artmıştır. En az timarlıının bulunduğu gelir kategorisi 1569'da 11 olan 7000-8000 kategorisidir ki, 1633-1645'te yaklaşık beş kat düşerek bu sayı 2 olmuştur. Yine en fazla düşüşün yaşandığı diğer bir kategori ise, 8000-9000 kategorisidir. Burada da yaklaşık üç kattan fazla bir düşüş vardır. Yıllık geliri 10 000-20 000 olan gelir kategorisinde 1569'da 18, 1633-1645'da 17 timarlı vardı. Bu kategorideki timarların sahipleri çavuş, kâtib, çerisürücü

³⁴ Ayn Ali (44) Ankara'nın 10 zeameti ve 257 timarı olduğunu ifade eder.

vb. biraz daha üst düzey görevlilerdir. Küçük timar sahiplerinin vazifeleri hakkında pek bilgi sahibi olmadığımız için bir yorum yapamıyoruz.

1632-33 yıllarına ait timar reformunun yapıldığı bu dönemde alınan tedbirler, Osmanlı devlet erkânının dikkate değer bir biçimde realist davrandıklarını göstermekte ve Osmanlı ulema kesimi ile nasihatname zümresi içerisinde yer alan siyasi içerikli risalelerin müelliflerine öngörüldüğünden daha az önem atfedilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Reformların asıl gayesi, ideal Osmanlı devletini öngören teorik soyutlamalara bağlılıktan çok, IV. Murad'ın saltanatının ilk yarısında elde edilen tecrübelerle şekillenmiştir. Bu hedeflerin ilki, yeniçeri birlikleri ve onların önderleri ile eyalet (taşra) beylerine bağlı askerler arasındaki siyasi rekabet sonucu eyaletlerde ortaya çıkan ve II. Osman'ın tahttan uzaklaştırılmasıyla ileri boyutlara ulaşan huzursuzluğu gidermek; ikincisi de, başarılı taarruzlar yapabilecek ve Bağdad'ı tekrar imparatorluğa katabilecek şekilde Osmanlı askeri gücünü etkili hale getirmektir.³⁵

Timarların yeniden düzenlenmesi, imparatorluktaki bütün timar ve zeamet sahiplerini kapsayacak şekilde yapıldı veya yapılmaya devam etti. Çünkü Ankara'ya ait kayıtlar bize yoklamanın daha sonraki yıllara sarktığını gösteriyor. Söz konusu dirlik sahiplerinin bütün beratları yenilendi ve kendilerine dirlikleri sınırları içerisinde ikamet etme ve sefere iştirak etme mecburiyeti getirildi. Boş olan yerler (dirlikler) saray çevresindeki ulufeli görevlilere veya seferlere dönük yararlılık gösteren herkese tahsis edilebilecekti. Bu uygulamalar, timar tasarruf eden askerî sınıf içerisinde yer alabilmek için ailevî (meslekî) geçmişin dikkate alınmaması yönüyle, timar sisteminin muhtevası ve amacıyla ilgili geleneksel Osmanlı söyleminden keskin biçimde ayrılmaktadır. Reformun yeni inisiyatifleri ön plana çıkardığı veya hoşnutsuz unsurları geleneksel Osmanlı sistemine uyarladığı düşünülmemelidir. Burada amaç daha ziyade timar sistemindeki fiilî durumu resmî olarak kabul etmiş ve geçen 50 yıl içerisindeki eğilimi tanımıştır. Bu da şunu göstermiştir ki; geleneksel Osmanlı "*kanunu*" (Kanun-ı Kadim) idealinin reddedil(ebil)diğini göstermiş ve XVII. yüzyıl boyunca Osmanlı devletyönetimindeki esnekliğin ve halen devam eden güçlü

³⁵ Douglas A. Howard, The Ottoman Timar System and its Transformation, 1563-1656 (yayımlanmamış doktora tezi), Indiana University, 1987, s. 227.

kurumsallaşmanın kanıtı olmuştur.³⁶ Bu yöndeki çabalar, 1638 güzünde bizzat IV. Murad tarafından komuta edilen savaşta Bağdad'ın Osmanlılar tarafından yeniden alınmasıyla ilk olumlu neticesini vermiştir.

Timar sahiplerinin sosyal yapısında ve görevde kalma sürelerindeki artışa paralel olarak, incelenen dönemde Ankara Sancağı'nda timarlı sipahilerin sayısında da bir miktar düşüşün yaşandığını görüyoruz. 1633-1645 tarihlerini kapsayan yoklama defterinde timar sahiplerinin miktarı 254 adettir. 1569'da bu sayı 365'di ve 111 timar (yaklaşık %32) azalmış demektir. Ama zeametlerde aynı durum görülmez; her iki dönemde de zeamet sayısı 14'dür. Evliya Çelebi (2005:520)'ye göre, Ankara, sancak merkezidir ve birçok defa arpalık olarak üç tuğlu vüzerâya ihsân olunmuştur. Sancağın 14 ze'âmeti, 257 timârı, alaybeğisi, çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır. Evliya Çelebi'nin 1640'lı yıllarda Ankara'yı ziyaret ettiğinde verdiği zeamet sayısı, bizim rakamlarımızla aynen örtüşüyor. Fakat timar konusunda verdiği sayı bizim tespit ettiğimiz rakamdan 3 adet fazladır. Bu timar ve zeametlerin gelir miktarlarına topluca bakarsak, zeametler 1569'da 289 119 akçe iken 1633-1645'da bu rakam 328 264 akçelik bir değere ulaşıyor. Zeamet gelirlerinde 39 145 (% 11,92) akçelik bir artış söz konusudur. Ama timarlarda durum biraz farklıdır. 1569'daki 365 timarın 1 542 300 akçelik bir geliri varken, 1633-1645'da 254 adet timarın 1 353 636 akçelik toplam geliri görünüyor ki, 188 664 (%13,9) akçelik bir fark vardır. Timar sayıları eksilmesine rağmen değerlerinde 1569'a göre önemli bir artış söz konusudur. 1569'da zeametlerin ortalama büyüklüğü 20 651 akçe iken, 1633-1645'da bu rakam 23 447'ye yükselmiştir. Bu zeametlerde yaklaşık 70 yıllık dönemde 2796 akçelik %12'lik bir artış demektir. Timarlarda ise; 1569'da ortalama büyüklük 4225 iken, 1633-1645'da bu rakam ortalama 5393 olmuştur. Bu ise ortalama bir timarda yaklaşık 70 yıllık sürede 1168 akçelik bir artış anlamına gelir. Bu rakamı 1569'daki ortalama büyüklük olan 4225 ile çarparsak yaklaşık 70 timar demektir. Howard³⁷ Aydın ile ilgili tespitinde; 1573-74 tarihlerinde 51 zeamet ve 592 timar olduğunu, 1632-33 yıllarında zeametın 31'e ve timarında 261'e düştüğünü ifade etmektedir.

³⁶ Howard, 227.

³⁷ Dauglas A. Howard, "Äyn Äli Efendi and the Literature of Ottoman Decline", The Turkish Studies Assoc. Bulletin, 11, 2, March, 1987, s. 19.

Bu da Aydın'da timar ve zeamet sayısının Ankara'ya göre önemli oranda gerilediğini gösterir.

Murphey³⁸ 1631 yılındaki Osmanlı timarlı ordusunun potansiyelini hesapladığı tabloda Anadolu eyaletinin zeamet sayısını 294, timar sayısını 4 589 olarak vermekte ve toplam kılıç miktarını 4 883 olarak göstermektedir. Ankara Sancağı'ndaki rakamlar zeametler 14, timarlar 254, toplam kılıç miktarı 268 olmaktadır. Anadolu eyaletinde içindeki Ankara zeametlerinin oranı %4.76, Ankara timarların oranı yaklaşık %5,46 ve toplamda bu oran yaklaşık %5,4 olmaktadır. Barkan (1993:327-328) sefer yoklama defterlerine dayanarak yaptığı tahminde, Anadolu eyaletinin Revan (Erivan) seferinde 3864, 1621'deki Hotin seferinde 3447, 1655 yılındaki (Girit savaşı) savaşlarda 1897 adet timar sahibinin bulunduğunu ifade etmektedir. Bu da gösteriyor ki, sefere giden timar sahiplerinde tedrici bir düşüş vardır.

Yoklama defterinden Ankara Sancağındaki timar ve zeamet sahiplerinin fiziksel özelliklerini boy, ten, saç ve göz rengi, sakallı ve bıyıklı olup olmadığı ve yüz şekli vb. öğrenmek mümkündür. 2 açık kaşlı, 3 açık benizli, 1 bıyıklı kara yağız, 9 buğday tenli ve ela gözlü, 2 buğday tenli ve kara kaşlı, 2 buğday tenli orta boylu ve çatık kaşlı, 1 bıyıklı kara yağız ve kara gözlü, 1 bütün ela gözlü açık kaşlı yumru alınlı orta boylu, 1 çatık kaşlı ela gözlü buğday tenli yalın yüzlü, 1 çatık kaşlı ela gözlü kara yağız, 1 çatık kaşlı uzun boylu sık sakallı, 1 çatık kaşlı orta boylu ela gözlü, 17 ela gözlü (kumral, uzun boylu, orta boylu vs.), 1 göğ ela gözlü açık ve ince kaşlı sarı benizli, 1 göğ ela gözlü ebyazu'l-levn tahminen 18 yaşında olan, 8 kara gözlü, 7 kara yağız, 6 kısa boylu, 1 kır ela gözlü açık kaşlı, 1 kösece sarışın vasatu'l-kâmet göğ ela gözlü, 1 kösenç dişli gedik vasatu'l-kâmet, 2 kumral sakallı ela gözlü, 56 orta boylu değişik göz renklerinde, 1 sarı benizli, 1 sarı sakallı, 5 sarışın, 48 tamam-ı kadd, 9 tavîlü'l-kâme, 6 uzun boylu, 1 uzun buğday enli ela gözlü kumral sakallı, 1 uzun yüzlü açık kaşlı, 50 vasatu'l-kâmet ve 2 yalın yüzlü olmak üzere yaklaşık 250'e yakın timar ve zeamet sahibinin fiziksel özelliklerini, bu Yoklama 1042'ye ait kayıtlardan öğreniyoruz.

³⁸Rhoads Murphey, *Ottoman Warfare, 1500-1700*, UCL Pres., London, 1999, s. 40.

Mekânsal Boyut

Osmanlı idari teşkilatı içinde köyleri ele alırken timar sistemi çerçevesinde ele aldığımızı vurgulamak yerinde olacaktır.³⁹ Köyler, sadece insanların ikamet ettikleri yerler değil, aynı zamanda tarımla uğraştıkları yerdir. Dolayısıyla belli bir coğrafi alanı ifade etmektedir. Devlet, köylüleri vergilendirme işini yaparken timar sisteminden yararlanmış ve böylelikle her köy mâli bir ünite olarak bir veya birden fazla kişinin tasarrufuna verilmiştir.⁴⁰ Bu bir has, zeamet ve timar olabilirdi. Köyün bu durumuna göre has köyler⁴¹, timar köyler ve vakıf köyler⁴² olarak üç kategoride

³⁹ Osmanlı taşra idaresi içinde köy içi örgütlenmesi iki ayrı örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Birincisi Halk Örgütü (halkı temsil edenlerden oluşuyor), ikincisi Hükümet Örgütü (Merkezi idareyi temsil edenlerden oluşuyor) bu konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Oktay Özel, XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Kırsal (Zirai) Organizasyon: Köylüler ve Köyler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniv. Sos. Bili Ens. Ankara, 1986, s.156-161.

⁴⁰ Oktay Özel, XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Kırsal (Zirai) Organizasyon: Köylüler ve Köyler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniv. Sos. Bili Ens. Ankara, 1986, s. 165., Lütfi Güçer, XVI-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul, 1964, s. 39.

⁴¹ Has köyler Padişah ve üst düzey görevlilere tahsis edilmiş köylerdir. Serbest timar gibi değerlendirilirler. İdari ve mali açıdan daha fazla yetkiye sahiptirler. Has gelirleri has sahibi adına bir görevli (naib, voyvoda) tarafından toplanır. (Özel 1986:167-168) Ankara Sancağı'nda 1530 tahririnde 7 köy, 1523-30 tahririnde 37 köy, 1571 tahririnde ise 5 köyün geliri sancakbeyine tahsis edilmiştir. Ayrıca 1530 tahririnde Kasaba yörüklerinden elde edilen ve sancakbeyi hassı olan gelir, 1571 tahririnde Şehzâde hassına dâhil edilmiştir. (Erdoğan 2004:177-178)

⁴² Bu köyler, çeşitli yollarla gelirleri vakıflara tahsis edilmiş olan köylerdir. Ankara Sancağı'ndaki vakıf köy ve mezraaların gelirleri daha çok dinî müesseselere tahsis edilmiştir. Sancaktaki vakıf gelirlerinin bir kısmının başka bölgelerde bulunan müesseselere tahsis edilmesi, aynı zamanda sancakta bulunan vakıf gelirlerinin önemli bir meblağa sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim Ankara Sancağı'nda Çubuk kazâsında bulunan 6 köy (Balıkhisar, Ulupınar, Büğdüz, Korkac, Karacalar, Göllü) ve 1 mezraanın (Kozludere) geliri, Haremeyn vakıflarına tahsis edilmişti ve bu köyler diğer vakıf köylerine oranla gelirleri yüksek olan köylerdi. 1463 tahririnde "Vakf-ı Ka'be-i Mu'azzama" ve "Vakf-ı Beytu'l-İlâh" olarak kayıtlı olan bu yerleşim yerleri, II. Murad zamanından itibaren bu vakfa tahsis edilmişti. Bu durum Âşık Paşazâde Tarihî'nde de zikredilmektedir. Bu gelirlerin aynı vakfa tahsisi Kanuni ve II. Selim dönemlerinde de devam etmiştir. Haremeyn vakıflarına tahsis edilen gelirlerin toplam vakıf gelirleri içerisindeki oranı da önemli miktarda idi. Bu oran, 1463 tahririnde %27,1, 1530 tahririnde %25,5, 1571 tahririnde ise %19,1 idi.⁴² Aynı şekilde Amasya'daki Sultan Bayezid imâretî ve medresesine vakfedilen ve Murtazaâbâd ve Ayaş kazâlarında bulunan 11'er köyün geliri de küçümsenmeyecek bir orandaydı (%8). (Erdoğan 2004:193-194) Erdoğan (2004: 19-193) ayrıca tablo halinde vakıf köy ve mezra'ları detaylı olarak vermiştir.

değerlendirilebilir.⁴³ Biz burada özellikle timar köyler üzerinde duracağımızı belirtmek istiyoruz.

Timar köyleri bir veya birden fazla kişiye timar ve zeamet olarak verilen yerlerdi. Bu tür yerlerin gelirlerini dirlik sahipleri olan sipahi veya zaim (zaimin bazen birisini görevlendirip gelirleri/vergileri toplattığı vaki olmaktadır) bizzat kendisi toplardı. Dirlik sahibi öşür cinsinden olan vergi gelirlerini çoğunlukla aynı olarak ve köylülere ambarına getirterek veya en yakın (bir günlük mesafeden uzak olmayan) pazara götürterek toplardı. Resm cinsinden vergileri belli aylarda nakdi olarak alırdı.⁴⁴ Sebze-meyve gibi dayanıksız tüketim mallarının öşrü nakdi alınırdı.

Timar arazilerinin mekânsal örgütlenişi çok ilginçtir. Şöyle ki; timarlar, belli bir bölgedeki köylerde dağınık olarak bulunan hisselerden oluşmaktadır. Aynı şahsa birbirine çok yakın büyük hisseler veya köyler verilmemesine özen gösterilmiştir. Devlet dirlik sahibine vergisini alması ve idare etmesi için bir sancaktan belli sayıda köy tahsis ediyor, ancak bu köyler birbirine yakın köyler olmuyordu. Bunu hem tahrir defterlerinde hem de timar ruznamçe defterlerinde görmek mümkün olmaktadır.

Ankara Sancağı'ndaki zaimlerin sayısı 1463'te 4'tür ve bunların gelirlerinin toplamı 152.886 akçe, 1523'te 3 ve gelirleri 75.152 akçe ve 1571'de sayı 14'e çıkmakta ve gelirleri toplamı 289.119 akçe olmaktadır (Erdoğan 2004:180 tablo 45). Timar sahipleri 1571'de 365 adet ve gelirleri 1.542.300 civarındadır.

XV. ve XVI. yüzyıllardaki Ankara Sancağı'ndaki köylerin sayılarını verecek olursak 1463'te 560, 1523/30'da 569 ve 1571'de 537 adet köy tespit edilmiştir.

⁴³ Özel, s. 166.

⁴⁴ Özel, s. 40-64.

Tablo III: Tahrirlere Göre Nahiyelerin Köy Sayıları

Karyeler	1463	1523/30	1571
Ayaş	7 ⁴⁵	60	57
Bacı	38	32	28
Bınarili	92	-	-
Çubuk	78	204	204
Karacadağ	6	-	-
Kasaba/Ankara	106	100	94
Mudrıb	25	-	-
Mürtedova/Murtazaâbâd	82	68	58
Şorva	33	-	-
Uruş	13	-	-
Yabanovası/Yabanâbâd	80	104	96
TOPLAM	560	569	537

Not: Bınarili ve Karacadağ Çubuk'a, Ankara Kasaba'ya, Uruş ve Mudrıb Ayaş ve Yabanabad'a ve Şorva/Şorba Yabanabad ve Çubuk'a bağlanmıştır.

Erdoğan'ın⁴⁶ incelediği dönemde Ankara Sancağı, istikrarlı bir yönetim süreci geçirmiş ve bölgenin iktisadî yapısını değiştirecek olağanüstü bir durum da olmamıştır. Bu düzen, bölgenin coğrafi mekân üzerindeki yerleşimine de yansımış ve sahada yer alan köylerin büyük çoğunluğu son tahrirde de varlıklarını devam ettirmiştir. Ankara'nın yerleşim tarihi göz önüne alındığında bu köylerden büyük bir çoğunluğunun (254 köy) bugün dahi mevcut olduğu söylenebilir.

Ankara Sancağı'ndaki köy adlarına baktığımızda, özellikle köylerde iskân eden kişilerin bağlı oldukları boy, aşiret veya cemaat isimlerini (Bayındır, Alayundlu, Avşar, Bayad, Büğdüz, Çepni, Döğer, Karkın, Kayı, Kınık, Peçenek, Tatar, Todurga, Yazır, Çavundur, Yüreğir, Oğuzlar vb) yer ismi olarak kullandıklarını görüyoruz⁴⁷. Sancakta dinî nitelikli veya ahâli tarafından saygın kabul edilen kişilerin adlarını alan çeşitli yer adları da bulunmaktaydı: Ahîçomak, Ahîismail, Ahmedşeyh, Aybey,

⁴⁵ 1463 tarihli defterin eksik olması sebebiyle Ayaş kazâsına bağlı sadece 7 köy tespit edilmiştir. Bu sebepten dolayı tespit edilen bu 7 köy Ayaş kazâsında bulunan köy sayısını temsil etmemektedir. (Erdoğan 2004: 58)

⁴⁶ Erdoğan, s. 59.

⁴⁷ Oğuz boylarının adlarını taşıyan köyler için bkz. Zeki Arıkan, XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı, Ege Üniv. Edb. Fak. Yay., İzmir, 1988:s.82.

Dünderşeyhoğlu, Emirgazi, Emirilyas, Esenboğa, Fatmabacı, Hacıevran, Hacitunrul, Hızırşeyh, İlgazi, Oruçşeyh, Şeyhler, Timurular, Yağmurbaba, Ahîviranı vs. Bunun yanında yerşekilleri ile ilgili isimler (Ak-depe, Ak-dibek, Ak-kaya, Akça-in, Ak-pınar, Ala-kır, Alp-deresi, Derecik, Dumlupınar, Göller, Gökçe-dere, İki-pınar, Kara-ağaç, Karaca-in, Kuru-çay, Kızılca-şehir, Oğuz-çayırı vb.) yanında tarımla ilgili ve bir meslek bildiren isimler (Buğdaylı, Çeltik, Çiftlik, Eğriekin, Elmaçayırı, Oğlakçı, Eyerciler vb.) de bulunmaktadır. Eski bir yerleşme izini ifade eden “viran” veya “hisar” kelimelerini ihtiva eden bileşik yer adlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Ahîviranı, Akçaviran, Akviran, Bağviran, Balçıcakhisar, Balıkhisar, Başviran, Çatviran, Demürcivirani, Divviran, Durmuşviranı, Eskiköy, İnceviran, İnviran, Kafirviranı, Karacaviran, Kızılviran, Kiçiviran, Şahviran, Yassıviran vb. Dinî bir yapıyı ifade eden isimleri de burada zikretmek yerinde olacaktır: Akçakilise, Dedezâviyesi, Karamescid, Kızılkilise, Kızılçakilise, Üçkilisedivani, Zâviye-i bin, Zâviye-i bereket vb.⁴⁸

İlk tahrirden itibaren Ankara Sancağı’nda bulunan köylerin coğrafi dağılımlarına göz attığımızda köylerin çoğunlukla yerleşime elverişli bir coğrafyaya sahip olan Çubuk’ta yoğunlaştığı, yörük sahası olan ve dolayısıyla yerleşik düzene tam geçemeyen Bacı kazâsında ise seyreltiği görülmektedir. Yerleşim yerlerini toponomik açıdan incelediğimizde ise, sancağın birçok köyünün 24 Oğuz boyu çekirdeğinin adını taşıdığı ve bu durumun da bölgenin Türkleşme sürecinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim sadece Çubuk Kazâsı’nda 13 ayrı Oğuz boyunun adını taşıyan yer bulunmaktaydı⁴⁹

Çubuk ve Yabanabad iskâna çok daha elverişli bir iklim ve yüzey şekillerine sahipti.

⁴⁸ Erdoğan, s. 60-61.

⁴⁹ Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Osman GÜMÜŞÇÜ, “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Oğuz Boy Adları”, Türkler, c. VI, Ankara, 2002:s.358-364 özellikle 362.

Tablo IV: XVI. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Ankara Nahiyeleri

1571 (TD 74)	1633-1645 (Yoklama 1042)
Bacı	Bacı
Çubuk	Çubuk
Kasaba	Kasaba
Murtazaâbâd	Murtazaâbâd
Ayaş	Ayaş
Yabanâbâd	Yabanâbâd

Tablodan da anlaşılacağı gibi, XVI. yüzyılın sonlarından, XVII. yüzyılın ortalarına kadar nahiye sayıları ve isimleri aynı kalmıştır.

Nahiyelerde timar olarak tahsis edilen karye ve mezraalara biraz yakından bakmak faydalı olacaktır. Mezraaların çoğunun bir köye bağlı veya bağımlı olarak deftere yazılmasının, Osmanlı yönetiminin genellikle mezraayı köy ekonomisinin bölünmez bir parçası, bir çeşit yedeği veya rezervi gibi gördüğünü gösterir.⁵⁰ Hakikaten bizim incelediğimiz defterlerde de mesela, Yoklama 1042 (s.440)'de "Hamza Receb der nezd-i Karye-i Bayındır", (s.513) Taşpınarı tabi-i Köse, (s.519) Karacakaya tabi-i Gümüiçi gibi bir köye tabi mezraalara rastlamak mümkün. Bu yönüyle mezraaa, köylüler için ek bir gelir kaynağını ve nüfus fazlasının yerleşebileceği toprağı meydana getirir.

Aslında hangi tür yerleşme olursa olsun, bütün yerleşme merkezlerinin fonksiyonları temelde aynı olup, üç kısma ayrılmaktadır. Birincisi, bütün yerleşme alanları orada yaşayan insanların *ikâmetine* imkân verir. İkincisi, yerleşme alanları barındırdığı insanlar sayesinde *hammadde veya mamul* madde üretir. Üçüncüsü ise bu ikisine göre daha geniş bir yelpazesi olan *hizmet* üretimidir. Çağın bilimsel ve teknolojik düzeyine göre metotlar değişse de bütün yerleşme alanları, ya bunların hepsini gerçekleştirmişler ya da bunların en az ikisine, yani biri ikâmet olmak üzere diğerlerinden birine imkân vermişlerdir.⁵¹

⁵⁰Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt I, çev. Halil Bertkay, İstanbul, Eren yay. 2000, s. 211.

⁵¹Osman Gümüşçü, XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, Ankara, 1999, s.24.

Burada çalışmamıza konu olan bugünkü Etimesgut ilçesine bağlı olan iki yerleşim birimi üzerinden örnek verecek olursak; **Ahmed ve Mehmed Veled-i Mustafa**'ya ait **Bağlıca**'daki timar kaydı ile ilgili Timar Ruznamçe Defteri'ndeki ifade, Timar sahibinin adı yazıldıktan sonra yanına düşülen not "*Sefer-i Hümayun vaki oldukça bir nefer cebelü*" şeklindedir. Daha sonra,

"Cülus-ı hümayun vaki olmağla umumen tecdid-i berat ferman olunmağın Ankara sancağında Kasaba nahiyesinde Bağlıca karye ve gayriden 2498 akçelik timara sene 1046 R. Evvelinin 10. Gününden (12 Ağustos 1636) merhum Hüdavendigâr beratıyla mutasarrıf mezburân Ahmed ve Mehmed tarih-i mezburdan mülk timar üzerimdedir deyü beratı tecdid-i olunmasın rica etmeğın sefer-i hümayun vaki oldukda cebelüsü eşmek şartıyla müceddiden tevcih olundukda der-i devletten berat-ı şerif-i âlişan için tezkire verildi tahriren fi 12 Safer 1050 (3 Haziran 1640)"⁵²

Aynı timarla ilgili önceki dönemlere ait bilgiler TRD 283, s. 248'de Gürcü Mahmud'a ait olduğunu ve yine TRD 283, s. 253'de **Hasan veled-i Hüseyin Çavuş'a** ait olduğunu ve miktarın 3000 akçe olduğunu 22 Aralık 1606 tarihinde deftere kaydedildiğini anlamaktayız.⁵³

Başka bir yerleşim birimi olan **Balı Kuyumcu**'da Mahmud'a ait timarın Mehmed'e ölüm sebebiyle geçtiğini şu kayıтта görmekteyiz.

"Bilfiil Ankara sancağı alaybeğisi olan Mehmed zîde mecduhu südde-i saadete mektub gönderüb Ankara sancağında Kasaba nahiyesinde Balı Kuyumcu nam karye ve gayriden 5000 akçe timara mutasarrıf olan Mahmud fevt olub timarı mahlul olmağın müteveffa-yı mezkurun karındaşı olub ... ibtidadan 5000 akçe timara emr-i şerifi olan ela gözlü açık kaşlı orta boylu mezkûr Mehmed için yarar ve müstahakdır deyü mezkûra verilmek babında inayet rica etmeğın mezkûr timarı olduğu sancakda sakin olmak ve alaybeğisi bayrağı altında sa'y etmek şartıyla berat olunmasıçün sene 1050 Şabanının 2. günü tarihiyle hük-m-i şerif verildikten sonra tezkiresi verilmek ferman olunmağın ber muceb-i emr-i âli zikr olunan 5000 akçe timar vech-i meşruh üzere müteveffa-yı

⁵² TRD 579, s.416

⁵³ TRD 283, s.248 ve 253.

merkur Mahmud tahvilinden ibtida istihkak olunduğu imdi bedeli konursa mezkûr Mehmed berat olunub berat-ı şerif-i âlişan için tezkire verildi tahriren fi 5 şehri Şaban 1050 (20 Kasım 1640)⁵⁴

Sonuç olarak; Ankara'ya bağlı Kasaba Nahiyesi'ne ait dirlikleri ve dirlik sahiplerini, onlara tahsis olunan yerleşim birimlerini mercek altına almaya çalıştık. Görünen manzara şuydu: XVI. yüzyılın son çeyreğinden itibaren değişen sosyo-ekonomik, idari ve askeri şartlarla birlikte, taşra idaresinin ve kırsal organizasyonun temeli olan bir müessese de bu değişen şartlardan oldukça etkilenmiştir. Meselâ, genel olarak kural olmamasına rağmen babadan oğula geçen timarların sayısı, 1633-1645 yıllarına ait yoklama defterindeki oranı sadece %5,5'dir. IV. Murad'ın yaptırdığı umum timar ve zeamet yoklamasından sonra, mümkün olduğu kadar fazla timarlara adam yerleştirmek için kişinin kökenine bakılmaksızın, devrin kayıtlarının tabiriyle, *harb u darba kâdir, yarar ve müstehakk yiğitlere* timarlar tevcih edilmiştir. Bu durumu Ankara'da da görmemiz mümkün çünkü daha önceki ruznamçe kayıtlarına bakacak olursak, kimden intikal ettiği, intikal şekli, görevi gibi detaylı bilgilere bu yoklamadan sonraki ruznamçelerde pek rastlanmaz.

⁵⁴ TRD 579, s.414.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

İstanbul, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi:
Tahrir Defterleri No:117, 162
Maliyeden Müdevver Defterler: MAD 9.
Timar Zeamet Tevcih Defterleri (Timar Ruznamçe)
283 (1015) Timar Ruznamçe
579 (1050) Timar Ruznamçe
Timar Ruznamçe, Yoklama Defteri
1052 (1042) Timar Ruznamçe, Yoklama Defteri
Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi:
74 (H.979/M. 1571) Mufassal Tahrir Defteri
76 (H.979/M. 1571) Mufassal Tahrir Defteri
214 (H.977/M. 1569) İcmal Defteri

Basılı Kaynaklar ve Araştırmalar

Ayn Ali Efendi, *Kavânin-i Al-i Osman*, Süleymaniye Küt., İzmirli İsmail Hakkı Bey Kit. 2472.
BARKAN, Ömer Lütfi “Çiftlik”, *Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler I*, İstanbul, Gözlem Yay., 1980.
BELDICEANU, Nicoara. *XIV Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Timar*, Ankara, Teori yay., 1985.
DARKOT, Besim. “Ankara”, *İA*, I.
DARLING, Linda T. “Mali Belgeler ve Osmanlı Tarihi: Yeni Bin Yıl İçin Bazı Hedefler”, *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren). c. 3, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 136-141.
EMECEN, Feridun. *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK, 1989.
ERDOĞAN, Emine. *Ankara’nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterleri’nin Analizi (TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma)*, (yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniv. Sos. Bil. Ens., Ankara, 2004.
ERGENÇ, Özer. “Osmanlı Klâsik Düzeni ve Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar”, *Osmanlı*, (Ed. Güler Eren). c. 4, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 32-39.
ERGENÇ, Özer. *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya: Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı*, Ankara, Ankara Enstitüsü Vakfı, 1995.
ERGENÇ, Özer. “16.yüzyıl Ankara’sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri”, *Tarih İçinde Ankara, (ODTÜ Eylül 1981 Seminer Bildirileri)*, Ankara 1984: 49-88.
FAROQHİ, Suraiya. “Krizler ve Değişim 1590-1699”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Cilt II, çev. Ayşe Berktaş, İstanbul, Eren yay. 2004:543-759.
GENÇ, Mehmet. “Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*, İst, Ötügen, 2000, s.99-152.
GÜÇER, Lütfi. *XVI-XVIII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul, 1964.

- GÜMÜŞÇÜ, Osman. XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, Ankara, 1999.
- HATHAWAY, Jane. "Problems of Periodization in Ottoman History: The Fifteenth Through the Eighteenth Centuries", The Turkish Studies Assoc. Bulletin, 20, 2, Fall 1996, 25-31.
- HOWARD, Douglas A. The Ottoman Timar System and its Transformation, 1563-1656 (yayımlanmamış doktora tezi), Indiana University, 1987a.
- HOWARD, Douglas A. "Äyn Äli Efendi and the Literature of Ottoman Decline", The Turkish Studies Assoc. Bulletin, 11, 2, March, 1987b, 18-20.
- IMBER, Colin. The Ottoman Empire 1300-1650, Palgrave, New York, 2002.
- İNALCIK, Halil. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt I, çev. Halil Berktaş, İstanbul, Eren yay. 2000.
- İNALCIK, Halil. Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600), (çev. Ruşen Sezer), İst., Yapı Kredi Yay., 2003.
- İNALCIK, Halil. "Osmanlı Devrinde Türk Ordusu", Türk Kültürü, 22, 1968, .49-56.
- İNALCIK, Halil. "İslam Arazi ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekillerle Mukayesesi", Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplum ve Ekonomi, (Yay. Haz. M.S. Eren), İstanbul, Eren Yay., 1996.
- İNALCIK, Halil. "Osmanlı Timar Rejimi ve Sipahi Ordusu", Türk Kültürü, III-34,1965, s.758-765.
- MURPHEY, Rhoads. Ottoman Warfare, 1500-1700, UCL Pres., London, 1999.
- ÖZDEMİR, Rifat. "Osmanlılar Devri Ankara",TDVİA, III:204-209.
- ÖZDEMİR, Rifat. XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Ankara, 1998.
- ÖZEL, Oktay. XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Kırsal (Zirai) Organizasyon: Köylüler ve Köyler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniv. Sos. Bili Ens. Ankara, 1986.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, "Zeamet", İA., c.XIII, İstanbul 1986, 477-479.

Ek: 1042 Tarihli Yoklama Defterine Göre Kasaba Nahiyesi Köy Ve Mezraları ve Timar-Zeamet Sahipleri

Timar Türü	Nahiye	Köy	Mezra	T. Sahibi
Timar	Kasaba		Acıya	Bekir
	Kasaba		Bakkalviranı	
	Kasaba		Hisarcık	
	Kasaba	Asahale		
Timar	Kasaba	Onkaşılar		Hüseyin
	Kasaba	Dereviran cabageçer		
	Kasaba	Karaağaç		
	Kasaba		Garibler	İbrahim
	Kasaba	Kıbrıs		
	Kasaba	Karacataş mea Çayırkalesi		
Timar	Kasaba	Alayundlu		Osman veled-i Geyvan
	Kasaba	Kurpençe		
Timar	Kasaba	Balı		Mahmud
	Kasaba		Hisarlukaya	
	Kasaba		Akçağıl	
	Kasaba		Kızılörer	
Timar	Kasaba		Aceb	Ahmed
	Kasaba		Bakkalviranı	
	Kasaba		Hisarcık	
	Kasaba	Simler		
	Kasaba	İdikur		
	Kasaba		Kızıca Kışla	
Timar	Kasaba	Kızılca		Satılmış veled-i Abdülgani
Timar	Kasaba	Ahi (Acı) Viran		Osman
	Kasaba	Vukuf		
Timar	Kasaba		Çalı	
Timar	Kasaba	Yassı Kızılca		Ali
	Kasaba	Karasaklu		
Timar	Kasaba	Kozyaka		Osman
Timar	Kasaba	M..... ?		İbrahim
	Kasaba	Seyyidoğlu		
	Kasaba	Eyyüb ?		
Timar	Kasaba		Buramlar	Dilaver
Zeamet	Kasaba	İmirhan		Şükrullah veled-i Ahmed
	Kasaba	Marcir ?		

	Kasaba	Beratinviran		
	Kasaba	Ocak		
	Kasaba	Mahmudar Alayi ?		
	Kasaba	Karaca Kaya		
	Kasaba	Alırviran		
	Kasaba	Bozulduviran		
Timar	Kasaba	Hisarköy		Mehmed
Timar	Kasaba	İrem		Hızır
Timar	Kasaba			Cafer veled-i Mehmed
	Kasaba			
	Kasaba			
	Kasaba			
Timar	Kasaba	Balı		Mehmed veled-i İbrahim
	Kasaba		Çağmazludepe	
	Kasaba		Derecik	
	Kasaba		Ağcağıl	
	Kasaba		Kızılöz	
Timar	Kasaba	Kızılca		Mahmud
Timar	Çubuk	Obacı		Mehmed
	Murtazaabad	Kılıçlılar		
	Kasaba	Kebir		
Timar	Kasaba	Nasurcuk		Ali
	Kasaba		Çavluışde	
	Kasaba		Serabil ve Hatir Canbe?	
	Kasaba		Gedürlü (Güdürlü)	
Timar	Kasaba	Alakoç mea mezra-i Balmakhisar ve Saraycık		İbrahim bin Abdi
	Kasaba	Ahmed Şeyh		
	Kasaba		Bucak	
Timar	Kasaba	Alaboralu		Hüseyin
	Kasaba	Kurd Şeyh		
	Kasaba	Cönke		
Timar	Kasaba	Hasbi		Bikari
Timar	Kasaba	Doğancı		Mustafa
Timar	Kasaba	Kızılca		Kalender
Timar	Kasaba	Balı Sofcu		Hüsrev
Timar	Kasaba	Kuyular		Mehmed
Timar	Kasaba	Bayındır		İbrahim ve Mehmed

	Kasaba	İnciler		
	Kasaba	Haddiler?		
	Kasaba	Hoytupınarı ve Cezapınarı?		
	Kasaba		Hamza Receb der nezd-i Karye-i Bayındır	
	Kasaba	Ahi İsmail		
Timar	Kasaba	Hisarköy		Mehmed b. Mustafa
Timar	Kasaba			Ali
	Kasaba			
	Kasaba			
Timar	Kasaba	Dizbiran		Pir Nebi
Timar	Kasaba	Karaca Hasan		Mehmed
	Kasaba		Doğanşah	
	Kasaba		Ahi Kapubey	
	Kasaba	Delüler		
Zeamet	Kasaba		Posanlar	Mehmed b. Müteferrika ve Mustafa
Zeamet	Kasaba	Pir Ömer		Mehmed b. Mustafa
	Kasaba	Karapürçek		
Timar	Kasaba	Özücek		Hasan
	Kasaba		Koylu Muhib	
	Kasaba		İldayı	
	Kasaba		Tavcı kavağı	
	Kasaba		İncüler	
Timar	Kasaba	Şeyhler		İsa
Timar	Kasaba	Kor(Koz)Kışla		Mustafa
	Kasaba	Ahıviranı		
Timar	Kasaba	Caber		Mehmed
Timar	Kasaba	Hisar		Mustafa ve Muslu Çavuş Defter-i Anadolu
	Kasaba	Hasır		
	Kasaba		Dülgerler	
	Kasaba		Çeller	
	Kasaba		Taşpınar	
	Kasaba	Saray		
	Kasaba	Karbansaray		
	Kasaba	Nureddin		
Timar	Kasaba	Pusal?		Mustafa
	Kasaba	Çorlakda?		

	Kasaba	Tekye		
	Kasaba	Yaş Ağaç		
	Kasaba	Kara Eyduk		
	Kasaba	İnceviran		
	Kasaba	Şeyhler		
	Kasaba	Akpınar		
	Kasaba		Bennakviranı	
	Kasaba	Gülgü		
Timar	Kasaba	Sürmelü		Musa
Timar	Kasaba	Ayram		Abdurrahman
Timar	Kasaba		Delüviran	Ahmed
	Kasaba	Kıst-ı Bazar-ı Gülü tabi-i Seraser(Berber)		
	Kasaba	Alpagud mea Hacı		
	Kasaba	Halközü		
	Kasaba	Bucak		
Timar	Kasaba	Hasan		İbrahim Çavuş Divan-ı Anadolu
	Kasaba		Doğanşah	
	Kasaba		Ahi Koyun	
	Kasaba	Kaymak		
	Kasaba	Cebel		
Zeamet	Kasaba	Kozyaka		Derviş
	Kasaba	Sincan		
	Kasaba		Yukarıpınar	
Timar	Kasaba	Hasan		Süleyman
	Kasaba	Kayıncık		
	Kasaba	Kozyaka		
Timar	Kasaba		Aratlu	Yusuf
Timar	Kasaba	Kara Hasan		Mustafa v. Abdülhay Çavuş
	Kasaba	Saraycık		
Timar	Kasaba		Deklü	Mehmed
	Kasaba		Alpca?	
	Kasaba	Akviran		
Zeamet	Kasaba		Konduraç	Mehmed
	Kasaba	Bodurga ve Kemah		
	Kasaba	Seydi Ali		
	Kasaba	Alpagud		
	Kasaba	Uç		
	Kasaba	Delüviran		

	Kasaba	Semir		
	Kasaba	Mirahor		
	Kasaba	Kızılca Kışla		
	Kasaba	Balkar		
Timar	Kasaba		Musa	Şahin
Zeamet	Kasaba	Şeyh Çayırı		Kâdir-i Mehmed
	Kasaba	Kızılca		
	Kasaba	Okçu		
	Kasaba	Olukviran		
	Kasaba	Eşme Çavundur		
	Kasaba	Alucılar		
	Kasaba	İnce Abad ve vech-i Çatlak nam-ı diğer Ala Begüç (?) haric ez-defter		
Zeamet	Kasaba	Boturcu (?) tabi-i Kasaba mea karye-i Karacaviran		Sefer
	Kasaba		Pir Ali Yurdu nam-ı diğer Cısrâbad yaver (?) der karye-i Boturcu	
	Kasaba	Şeyhler		
	Kasaba		Yazurpınarı	
Timar	Kasaba		Ahurcuk	Abdurrahman
	Kasaba	Güderlü		
Timar	Kasaba	Bacı		Süleyman veled-i Hüseyin ve diğer Süleyman veled-i Mehmed
Timar	Kasaba		Bademlü	Kadir Kulu
	Kasaba		Hisarlu	
Timar	Kasaba	Yol mea mezra-i Orta		Mehmed
Timar	Kasaba	Kızılca		Receb
Zeamet	Kasaba	Boyluca		Receb veled-i Ali Çavuş
	Kasaba	Kışlak		
	Kasaba	Seydioğlu		
Timar	Kasaba	Oruç		Edhem
	Kasaba	Kalıcak (Kayıcak ?)		
	Kasaba	Dübeği (?)		
Timar	Kasaba	Ovacık		Emirşah
	Kasaba	Süleyman		

	Kasaba	Bükümü (Bükülü)		
Timar	Kasaba	Çavundur		Lütfullah ve Mustafa ve Ağabey ve Emir ve Halil ve Ahmed veledân-ı Mehmed pedereşân
	Kasaba	Kutlu Dilek (?)		
	Kasaba		Tavlü Boraş	
	Kasaba	Kızılca		
	Kasaba	Birani		
Timar	Kasaba		Acar?	Muzaffer
	Kasaba		Bakkalviran	
	Kasaba		Hisarcık	
	Kasaba		İsaca	
Timar	Kasaba	İRme		Ali v. Mehmed
	Kasaba	Balı		
	Kasaba	Hisarluca		
	Kasaba	Derecik		
	Kasaba		Akçakızıl	
	Kasaba		Kızılözü	
	Kasaba	İncürkari		
	Kasaba	Yalınayak		
	Kasaba	Çıbanlı Hacı		
	Kasaba	Dikilitaş		
	Kasaba	Yoğun Durmuş		
	Kasaba	Bağbasan		
Timar	Kasaba	Karacakaya		Mehmed
	Kasaba	Akviran		
	Kasaba	Memi		
Timar	Kasaba	Tatar		Musa b. Mahmud
	Kasaba		Faki	
	Kasaba		Küçük (Gücek?)	
Timar	Kasaba	Üreğir		Muslu
	Kasaba	Ügümteş?		
Timar	Kasaba	Alakoç		Mehmed
Zeamet	Kasaba	İlgazi ve Hacı	Dilimli	İbrahim veled-i Katib Mustafa
	Ayaş	Aktepe ve Akviran		
	Kasaba	İrazlar		
	Kasaba	Ahiviran ve Artuk		
	Kasaba		Hocaözü	

Zeamet	Kasaba	Emir (imir) Gazi		Seyyid Hüseyin ve Seyyid Ali ve Seyyid Mehmed ve Seyyid Hızır ve Seyyid Emre ve Seyyid Hasan ve Seyyid Yusuf Seyide Rahime ve Aişe ve Sitte ve İsmihan ve Emine
	Kasaba		Yağar	
	Kasaba	Hacı		
	Kasaba	Küçük İstanos		
	Kasaba		Darviran	
	Kasaba	Kızılhisar		
	Kasaba	Kebir?		
	Kasaba	Hacı		
	Kasaba	Gelür		
	Kasaba	Cessar		
	Kasaba	Ali		
	Kasaba	Kovanlu		
	Kasaba		Karaağaç	
	Kasaba		Aydıncık	
	Kasaba		Diker	
Zeamet	Kasaba	Ovacık		Hızır bin Osman
	Kasaba	Sincan		
	Kasaba	Kütür?		
	Kasaba	Hisar		
	Kasaba	Hacılar		
	Kasaba	Dengüler		
	Kasaba		Bademlü	
	Kasaba		Halil	
	Kasaba	Sincan		
	Kasaba	Emirahuru		
	Kasaba	Kızılca Kışla		
	Kasaba	Alabarık (?)		
Zeamet	Kasaba	Karaağaç		Mehmed
	Kasaba	Kırviran		
	Kasaba	Dağar ve Hayraki	İlyas	
Timar	Kasaba		Anduç	Mehmed bin Mestedâne
	Kasaba	Günce		
	Kasaba	Barlas		
	Kasaba	Çaykızık		
	Kasaba	Karacaviran		

Timar	Kasaba	Balı Kuyumcu		Mehmed
	Kasaba		Elçeker	
	Kasaba		Kavacık	
	Kasaba		Boğuldular	
	Kasaba	Eymür		
	Kasaba		Sorbak	
	Kasaba		Taşınantabi-i Köse	
Timar	Kasaba	Bartoz (Bartur ?)		İlyas
Timar	Kasaba		Hamaşe?	Süleyman
Timar	Kasaba	Delülü		Receb
Zeamet	Kasaba	Kiçiviran		İbrahim
	Kasaba	Doluker?		
	Kasaba	Demlü		
	Kasaba		Derecik	
Timar	Kasaba	Pusal?		Satılmış
	Kasaba	Çorlacık		
	Kasaba	Kalaba		
	Kasaba		Yaşağaç (Başağaç)	
	Kasaba	Karaöyük		
	Kasaba	Akçaviran		
	Kasaba	Kebir		
	Kasaba		Akpınar	
	Kasaba	Güdük		
	Kasaba		Bakkalviran	
Timar	Kasaba		Ahurcuk	Seydi veled-i İskender
	Kasaba		Pir Hızır mea Karacacılı	
	Kasaba	Doğan(?)viran		
	Kasaba		Cami-i Kebir (?)	
	Kasaba		Sülelik mea çiftlik-i Maşa (?)	
	Kasaba		Boduryolu	
Zeamet	Kasaba	Yıl (?)		Ali bin Pınarî (Bîkarî ?)
	Kasaba	Aşağa Basar...(?)		
	Kasaba	Kulaguz		
	Kasaba	Hoşabi		
	Kasaba	Ülbek (Ölbek ?)		
Timar	Kasaba	Güğercinlik		Ahmed
Timar	Kasaba	Karacakaya		Hüseyn

	Kasaba	Ahıvranı		
	Kasaba	Memi		
	Kasaba	İRme		
	Kasaba		merkum Pınarı ve Sınur-ı İrme ve İçpınar	
Timar	Kasaba	Delür		Süleyman veled-i İlyas
Timar	Kasaba	Karataş		Mustafa
	Kasaba		Sar (?) İki	
Timar	Kasaba		Kıracaözü	Hüseyin
	Kasaba		i Kozdur (Korder ?) viranı	
Timar	Kasaba	Seyda Ali		İsa
Timar	Kasaba	Edige tabi-i Kasaba ve cemaat-ı Gülbek ve karye-i Çakırlu		Abdurrahim veled-i Müteferrika İbrahim
	Kasaba		Solak der karye-i Pusal tabi-i Kasaba haric ez-defter ber vech-i tekml	
	Kasaba		Karalubal ve Ömer Ağyar ve İnekapusu ve Cuma... Ve Yenice Adası tabi-i Kasaba haric ez-defter ber vech-i tekml	
Timar	Kasaba	Pusal		
	Kasaba		Yaşagaç (Başagaç)	
	Kasaba	Geçger (?)		
	Kasaba		Akpınar	
	Kasaba		Bakkalviranı	
	Kasaba	Kelek		
	Kasaba	Şehir (Seher) tabi-i Pazar		
	Kasaba	Emirahur		
	Kasaba		İnce Kışla	
Timar	Kasaba	Eymür		
	Kasaba	Karaköy		
	Kasaba		Kozukcu nam-ı diğer Takur Pelid (?)	
	Kasaba	İsacı		

Timar	Kasaba	İlyadı (İlbadı ?)	
	Kasaba	Hacı	
	Kasaba		Arslanluca
Timar	Kasaba		Erücek
	Kasaba		Kutluçemen (?)
	Kasaba		İldaşı
	Kasaba		Topkavağı
	Kasaba		İncüker
Timar	Kasaba		Mezra-i dön (Dûn ?) ber (?) der sınur-ı Zahir tabi-i Kasaba örfiye timar
Timar	Kasaba	Dereviran	
	Kasaba	Alpagud mea Hacı	
	Kasaba	Kınıkören (?)	
Timar	Kasaba	Özcek	
	Kasaba		Kutlu Cemer (?)
	Kasaba		Duralıkavağı
	Kasaba		İncüler
Timar	Kasaba	Yalvara (?) tabi-i Kasaba ve mezra-i Başpınar der karye-i mezburber vech-i cülus	
Timar	Kasaba	Bağlum	
Timar	Kasaba	T(Y)avlun (?) tabi-i Kasaba ve mezra-i Başpınar	